

12. mednarodni kongres slavistov v Krakovu od 27. avgusta do 2. septembra 1998¹

France Novak

Slavisti s celega sveta imajo povezovalno strokovno telo Mednarodni slavistični komite, ki ga sestavlja po en predstavnik iz posameznih slavističnih komitejev. Ti obstajajo pri vsakem slovanskem narodu oz. državi in po drugih državah, kjer je organizirana slavistika. Mednarodni slavistični komite pripravlja vsakih pet let mednarodni slavistični kongres. Komite ima praviloma sedež v državi, v kateri bo naslednji kongres. Mednarodni slavistični komite, ki ima pomembno vlogo pri pobudah za skupne projekte, vodi delo med kongresoma prek plenarnih zasedanj, poleg tega pa ima celo vrsto komisij za posamezna strokovna področja, ki delujejo na strokovnih posvetovanjih oz. znanstvenih sestankih o posameznem vprašanju ali pa prek skupnih projektov. Nekatere komisije so zelo delavne in pomembno vplivajo na razvoj stroke.

Letos je bil kongres v Krakovu na Poljskem. Že številka kongresa kaže, da ima dejavnost lepo tradicijo. Kongresna zgodovina sega v leto 1929, ko je bil v Pragi prvi kongres.² Naslednji, 13. bo v Sloveniji leta 2003, saj je plenum sprejel ponudbo Slovenskega slavističnega komiteja, da ga je pripravljen organizirati.³ V Sloveniji bo tudi sedež in glavno vodstvo Mednarodnega slavističnega komiteja naslednjih pet let. Predsednica je Alenka Šivic Dular, prvič ženska na tem visokem položaju, podpredsednik Aleksander Skaza, tajnica pa Erika Kržišnik, vsi so s Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Nova predsednica je v Krakovu s skrbno in lepo izpeljanimi nastopi vzbudila veliko pozornost, najprej z referatom o slovanski kontrakciji, nato pa v zahvalnem oziroma v nastopnem nagovoru na koncu kongresa, v katerem je opozorila na bogato tradicijo slovenske slavistike in na velike naloge, ki nas čakajo pred naslednjim kongresom, in izrazila prepričanje, da ga bomo slovenski slavisti organizirali uspešno. Škoda, da ni bilo nobenega predstavnika naše sedme

¹ Nekoliko krajše poročilo izpod peresa istega avtorja je izšlo pod naslovom Naslednji slavistični kongres bo v Sloveniji tudi v Delu, Književni listi, 24. septembra 1998, str. 20.

² Naslednji dosedanja kongresi so bili razporejeni takole: drugi v Varšavi (1934), tretji bi moral biti v Beogradu (1939), a ga ni bilo zaradi vojnih razmer, čeprav je gradivo izšlo, četrti je bil v Moskvi (1958), peti v Sofiji (1963), šesti spet v Pragi (1968), sedmi v Varšavi (1973), osmi v Zagrebu in Ljubljani (1978), deveti v Kijevu (1983), deseti v Sofiji (1988), enajsti v Bratislavi (1993).

³ Slovenski slavisti do zdaj niso bili kaj množično udeleženi pri organizaciji teh kongresov, saj je bil organizacijski odbor osmega, ko je bil predsednik Mednarodnega slavističnega komiteja Bratko Kreft, v Zagrebu, v Sloveniji, in sicer na Bledu, je bilo samo plenarno zasedanje.

sile, da bi našo javnost sproti obveščal o kongresni dejavnosti in vzbujal pri njej interes tudi za slovanska jezikoslovna, literarnozgodovinska, folkloristična in druga kulturna vprašanja. Nekatere druge delegacije so imele s seboj tudi predstavnike množičnih medijev, celo televizije.

Po tematiki, vsebini, po številu udeležencev in po organizacijski strani je bil kongres nadvse velik dogodek.⁴ Tematsko je bil razdeljen na dva dela; v enem je bilo jezikoslovje, v drugem pa literarna veda, folkloristika in kulturologija. Delo je potekalo v sekcijah. V jezikoslovnem delu so bile naslednje: etnogeneza Slovanov; jezikovni stiki; konfrontativne raziskave in tipologija jezikov; arealne raziskave slovanskih jezikov (narečjeslovje); jezikovne spremembe; pomen slovanskega jezikoslovnega gradiva za jezikoslovno teorijo. V drugem delu je bila tematika prve sekcije slovanska mitologija, arheologija ter folklor in popularna kultura, druge sekcije so bile: srednjeveške književnosti in njihovi konteksti; humanizem in barok v slovanskih književnostih; slovanske književnosti 18. in 19. stoletja; slovanske književnosti od modernističnega preloma do sodobnosti; postmodernizem pri Slovanih in na Zahodu; slovanski svet in emigracija; filozofska, religiozna, politična in družbena misel pri Slovanih; univerzalizem in svojskost v slovanskih književnostih; obseg in meje slavistike.

Novost so bili t. i. komunikati in tematski bloki. Za komunikate je bilo na razpolago manj časa (20 minut) kot za referate (30 minut). V tematskih blokih, ki jih je bilo 21, je bilo v največ šestih referatih predstavljeno posamezno področje.⁵ V bloku o spremembah v sodobnih slovanskih jezikih (1945–1995) je sodelovala tudi slovenska nacionalna koordinatorica Ada Vidovič Muha. Skupina je bila med kongresoma zelo delavna, saj je v njenem okviru pod vodstvom Stanislava Gajda (Poljska) izšla kar serija dvanajstih zbornikov pod naslovom Najnovejša zgodovina slovanskih jezikov. Med njimi je tudi knjiga Slovenski jezik, v kateri je štirinajst prispevkov iz zbornika Jezik in čas, Ljubljana 1996, urejenih v tri sklope, in sicer kritična interpretacija jezikovnokulturnega delovanja, besedilna in leksikalna razčlenitev jezikovnega dogajanje v tem času, jezikovna in kulturološka vprašanja slovenske diaspore.⁶

Ob kongresih so že tradicionalne tudi razstave slavističnega tiska zadnjih petih let. Publicistična dejavnost je ravno tako kot raziskovanje zelo bogata in je že dolgo ni mogoče več v celoti spremljati. Tako so razstave in katalogi toliko bolj dobrodošli, da lahko vsakdo izbere to, kar potrebuje pri raziskovanju. Naš delež na razstavi je bil dokaj opazen, za kar se moramo zahvaliti založbam, saj so se vabilu za sodelovanje odzvale skoraj vse, ki izdajajo tovrstno literaturo, žal pa ni bil popoln.⁷ Zanimiva je

⁴ V programu je bilo napovedanih kar 1017 referatov in drugih nastopov. Od tega jih je bilo uresničenih nekaj prek osemsto.

⁵ Bloki so bistveno razširili tematiko kongresa, saj so pokrivali precej raziskovalnih področij.

⁶ Slovenski jezik. Urednica Ada Vidovič Muha. Uniwersytet Opolski - Instytut Filologii Polskiej. Opole 1998, 196 str.

⁷ Organizatorji našega dela razstave bi dosegli večji uspeh, če bi izdali skupni katalog vseh slavističnih knjig, izšlih v Sloveniji v zadnjih petih letih, saj se predstavitevno gradivo

misel, da bi bilo dobro na takih kongresih organizirati tudi prodajo naših knjig, čeprav imam občutek, da taka trgovina zdaj ne cvete, nekaj zaradi denarnih težav v nekaterih slovanskih državah, nekaj pa zaradi obilice knjig, ki so pokazane na takih prireditvah.

Slovenska udeležba na zadnjih kongresih je nekako v krizi. Vzrokov je najbrž več. Nekajkrat je šlo za denarne težave.⁸ Tudi kvota za Slovenijo je tako skromna, da ne more predstavljati vse naše slovenistike oz. slavistike. Morda se tuji tudi niso dovolj zanimali za naše, zlasti izrazito slovenistične raziskave.⁹ Zato udeležba na kongresih ni bil eden glavnih ciljev naših raziskovalcev. Tudi letošnji slovenski predavateljski delež, ki je v glavnem predstavljen v Slavistični reviji 46 (1998), št. 1–2, je bil v primerjavi z deležem zlasti številčnejših slovanskih narodov skromen, deloma zaradi kvot,¹⁰ deloma pa zaradi odpovedi nekaterih referentov. Tako je s prispevki, ki so bili po mnenju poznavalcev kongresnih razmer dokaj opaženi, sodelovalo osem predstavnikov, večinoma jezikoslovcev: Rada Cossutta (Univerza v Trstu), ki je predstavila na poljedeljski in vinogradniški terminologiji istrsko slovenskih govorov različne plasti romanizacije (od latinske do italijanske); Aleksandra Derganc (Filozofska fakulteta v Ljubljani) je odkrivala paralele v dvojini slovenščine in lužiške srbščine pri parnih samostalnikih tipa *roke, starši* in pri zaimkih za 1. in 2. osebo dvojine; Miran Hladnik (Filozofska fakulteta v Ljubljani) je ugotovil, da so avtorji slovenskih zgodovinskih povesti, ki se sicer izrecno zavzemajo za idejo slovanske vzajemnosti, na ravni zgodbe in značajev oz. izkušenj, prikazovali druge Slovane kakor tujce sploh negativno; Majda Merše (Znanstvenoraziskovalni center SAZU) je s primerjavo slovenskih protestantskih besedil in tujih prevodnih predlog ugotavila, da je pri vrstnosti glagolskega dejanja odvisnost od predlog večja kot pri glagolskem vidu; Marija Stanonik (Znanstvenoraziskovalni center SAZU) je razpravljala o razmerju mitologije in slovstvene folklore in omenila pet sestavin (mit v povezavi z jezikom, literaturo, religijo, resničnostjo in zgodovino); Alenka Šivic Dular (Filozofska fakulteta v Ljubljani) je natančno in kritično analizirala obravnavo kontrakcije v slovanskih jezikih in zlasti na podlagi zahodnega južnoslovanskega gradiva ugotovila, da je bila pogojena prozodično; Ada Vidovič Muha (Filozofska fakulteta v Ljubljani) je obravnavala dinamiko normativnih kriterijev v slovanskih jezikih v zadnjem obdobju in opozorila na vrsto sprememb, odvisnih od družbenih in političnih sprememb v slovanskem svetu (funkcija nacionalne identifikacije,

posameznih založb zaradi obilice takega materiala kar nekako zgubi, ogled razstave pa ni vedno dovolj za naročilo knjige, čeprav bi interesi bili.

⁸ Slovenska udeležba na desetem kongresu je enostavno odpadla. Malo prijavljenih se je udeležilo tudi 11. kongresa leta 1993, čeprav je bil to prvi po osamosvojitvi Slovenije in bi bila naša udeležba že zaradi tega pomembna.

⁹ Imam občutek, da tujce pri naših referentih manj kot primerjalno slovanske teme zanimajo zgolj slovenske teme, ker se s slovenščino ukvarja manj ljudi kot z jeziki »bolj množnih Slave rodov«, kot bi to človek imenoval po Prešernu; ravno teh pa je pri naših slavistih v zadnjih časih spet nekaj več.

¹⁰ Kvote, ki so odvisne od velikosti naroda, niso idealna rešitev, vendar je vprašanje, kaj bi bila boljša, saj tudi uveljavljenost referentov ali pa udeležba v vseh sekcijah ne bi bili lahko izpeljivi. zato bo za ta vprašanja treba iskati primernejših rešitev.

spremenjeno razmerje med knjižnostjo in drugimi stilnimi oblikami jezika); podpisani je primerjal ujemanje večpomenskosti, zlasti drugotnih pomenov, pri prevodnih predlogah in slovenskih besedilih 16. stoletja in opozoril na tri stopnje (prevzeti pomeni pri osrednjih pojmi, npr. *brat, jagnje*, razvoj po ustaljenih pravilih, npr. *žito*, kalkirani pomen, npr. *del* »delež«). V primerjavi s številom sekcij je to število referatov majhno.

O vprašanih slovenščine so razpravljali v celotnem prispevku ali pa v pomembnem delu prispevka tudi nekateri neslovenski udeleženci.¹¹ Gerhart Giesemann (Nemčija) je predstavil motiv domovine v slovenskem sonetu. Tomu Priestly (Kanada) je v bloku Jezik in narodne manjšine, ki ga je sam tudi vodil, govoril o koroščini. V tem bloku je Aleksander Duličenko (Estonija) v prispevku o jeziku malih etničnih skupin uvrstil v kategorijo perifernih jezikov tudi knjižno prekmurščino in rezijanščino. Josip Lisac (Hrvatska) je obravnaval narečno stanje na hrvaško-slovenski meji. Iz knjige povzetkov navajam referat Rosanne Benacchio o rezijanskem narečju. V referatih o zgodovini slavistike je bil večkrat omenjen Fran Miklošič.

Teško je kongres oceniti, ker je posameznik, ki je izbiral nastope s svojega področja ali pa svojih sodelavcev, prijateljev in znancev, lahko obiskal samo majhen del predavanj in komunikatov; bilo pa jih je kljub odpovedim prek 800.¹² Tu je človek srečeval ljudi, ki jih že dolgo pozna z raznih slavističnih srečanj, ali pa je v živo videl ali srečal avtorje knjig in razprav, ki jih pri delu pogosto uporablja. Zbranih je bilo veliko zelo znanih slavistk in slavistov. Tisti, ki so se udeleževali tudi prejšnjih kongresov, so opazali, da je bilo letos tudi veliko mladih. Veliko je bilo pogovorov o prihodnjih sodelovanjih in o možnostih za sodelovanja.

Kongres je nudil predvsem dober pregled razvejanih slavističnih raziskav in raziskovalnih metod. To se mi zdi zelo pomembno, saj lahko posamezne slavistike primerjajo svoje raziskave z drugimi in se bogatijo. Obsežna vsebina je razvidna predvsem iz kongresnega gradiva: seznama predavanj, ki ga je bilo za kar zajetno knjižico (predvidenih nastopov je bilo prek 1000); povzetkov referatov in komunikatov v dveh knjigah (skupaj 700 strani);¹³ zbornikov, ki so jih izdali posamezni nacionalni slavistični komiteji, saj mora biti po ustaljeni navadi vsak referat pred

¹¹ Ne morem trditi, da bo ta informacija popolna, ker zaradi razdrobljenosti sekcij nisem mogel obiskati vseh takih nastopov. Omembe slovenske problematike v okviru splošnejših vprašanj so bile nepregledno številne, zato jih v tem poročilu niti ne poskušam navajati.

¹² Razmeroma veliko nastopov je odpadlo. Čakanje naslednjih referatov je velikokrat razbilo povezanost sekcij. Morda bi manj referatov odpadlo, če bi upoštevali načelo, da je uvrščen v program, samo kdor je plačal kotizacijo.

¹³ XII Międzynarodowy Kongres Slawistów. Kraków 27 VIII – 2 IX 1998. Streszczenia referatów i komunikatów. Językoznawstwo. Opracowanie Jerzy Rusek, Janusz Siatkowski, Zbigniew Rusek. Wydawnictwo Energeia. Warszawa, 1998, 360 str. Druga knjiga ima vse isto, samo podnaslovi so Literaturoznawstwo. Folklorystyka. Nauka o kulturze. Opracowanie Lucjan Suchanek, Lidia Macheta, 340 str.

začetkom kongresa tudi objavljen. Kot je bilo že omenjeno, so naša besedila zbrana v Slavistični reviji.

Delo v sekcijah je dopuščalo obisk po lastni izbiri. Najbolj privlačne za udeležence so bile primerjalne teme. Ožje nacionalne teme so pritegovale ožje kroge strokovnjakov. Praviloma so referenti govorili v svojih jezikih, kar vsaj pri jezikoslovcih ni bila pretirana ovira za razumevanje. Uporaba lastnega jezika je poseben mik teh kongresov in ima tudi globlji pomen, saj povečuje medsebojno zanimanje in zbližuje slovanske narode.

Organizacija predavanj je bila na visoki ravni. Praznine, ki so nastajale zaradi odpadlih referatov, so po eni strani udeležence motile, vendar je bilo čakanje primerna rešitev, da se vrstni red ni podiral. Vsak nastopajoči je imel omejen, toda rezerviran čas za predstavitev in za diskusijo. Motile pa so napačne uvrstitve referatov in komunikatov, ker so zavajale morebitne interesente.¹⁴

Poljska oblast je posvetila kongresu tako pri pripravah kot v poteku veliko pozornost. Slovesnega začetka so se udeležili najvišji predstavniki javnega življenja Krakova; udeležence je nagovoril tudi predsednik Poljske. Uspešno delo je kongresu zaželel tudi papež.

Torej v prihodnjih petih letih čaka nas, slovenske slaviste, zahtevna naloga, tako z organizacijskega kot strokovnega stališča. Upamo, da bomo preizkusu kos in da prihodnji kongres ne bo slabši, kot so bili prejšnji. S trudom, ki ga bomo vanj vložili, se bomo vsaj delno oddolžili slavistom po svetu za veliko moralno podporo, ki so jo izkazovali ob našem osamosvajanju.

Menim, da je treba čas do takrat porabiti tudi za razmislek, kaj bi bilo pri takem zborovanju potrebno in koristno spremeniti. Za nekatere navade bi bilo po moje kar primerno iskati boljših rešitev.

¹⁴ Podpisanega je na primer doletelo to, da je bil njegov komunikat uvrščen napačno, na konec popoldneva, v zasedanje, kjer je večina nastopov odpadla.